

Jørgen Brønlunds sidste dagbogsnotat – endnu engang

Af Finn Gad

Mylius Erichsen, Høeg Hagen og Jørgen Brønlunds sidste fortvivlede færd i sommeren og efteråret 1907 er i de seneste år blevet genstand for fornyede ekspeditioner, ja endog for insinuerende fantasiskriverier. Hvor der er et tomrum i rækken af oplysninger, der står til rådighed for den menneskelige videbegærlighed og – ofte utidige – nysgerrighed, er der åbenbart altid grobund for mytedannelser. På løsest tænkelige grundlag vil selvbestaltede »Eksperter« forsøge at »finde sandheden« i myterne i stedet for at erkende dem som myter og lade det hele blive ved det. Man lader ikke det faktiske tøjle fantasien.

Når det er gået sådan til med, hvad vi kan vide om de tre mænds sidste færd, synes det at være på sin plads endnu engang at få slået fast, hvilke fakta der foreligger, og hvad man med redelighed og rimelighed kan få ud af dem.

Det kan dog ikke her være meningen at repetere de kendsgerninger, der klart foreligger om deres færd før 19/10 1907, ej heller de fortolkninger og formodninger, der er bygget op på disse kendsgerninger. Alt er tilstrækkeligt kendt. Men det kan dog være på sin plads at minde om, at det er meget lidt sikker viden, der er kommet ud af de

mange overvejelser. Man må altså stille sig tilfreds med det foreliggende; for der kan efter al sandsynlighed ikke fremskaffes mere.

Der er et tomrum mellem 19/10 og 15/11 1907. Brønlunds næstsidste og sidste dagbogsoptegnelser danner grænserne derfor. Dette tomrum kan kun udfyldes af fantasien; men den må tøjles af de kendsgerninger, der i sin tid forelå på Lamberts Land, viden om og fornemmelser af de naturforhold, som sandsynligvis ville have hersket der og på det tidspunkt, og endelig de menneskelige reaktioner, fysiske og psykiske, der kan tænkes at være opstået i den øjeblikkelige situation.

Alt dette peger hen på en dybtgående analyse af Brønlunds sidste notat. Den synes ikke at være foretaget tidligere. Derfor har læsningen af notatets meddelelser givet råderum for alskens løse påstande og frit svævende formodninger.

Det kan på sin vis være beklageligt, at en sådan dybdeboring foretages. Konsekvensen kan blive, at tekstens enkle form taber sin tragiske ophøjethed, at dens følelsesindhold forfladiges ved, at detaljerne bliver alt for nærværende. Men hvis analysen foretages så redeligt

og nænsomt som muligt, bør den gennemføres. Det skylder man Jørgen Brønlunds minde.

Det må da først endnu engang slås fast, at Brønlund formede alle sine dagbogsnotater på grønlandsk. På dansk foretog han – i sin dagbog – kun afskrifter af andres ting. Af hans øvrige skriftlige efterladenskaber kan man se, at han langt fra var vant til at formulere sig skriftligt på dansk. Har han udtrykt sig på dette fremmedsprog, er det givetvis sket sjældent, og formen har været temmelig ubehjælpssom. Det var ikke meget dansk, han havde lært på kateketseminariet i Godthåb. Alligevel forstod han ganske godt skriftligt og mundtligt dansk, og han kendte meget til både grammatik og stavemåden af en del ord. Der er ingen direkte stavfejl i dagbogsnotatet, kun enkelte »fejl« i navneords store begyndelsesbogstav, samt nogle »sjuskefejl«. Ordbillederne har altså været ham bekendt.

Det er noksom omtalt, men må her bemærkes endnu engang, at Brønlunds

sidste notat er skrevet på langs af sidens højde, og ikke på tværs som de øvrige dagbogsnotater. Når bogen var opslået og holdt med en kvart drejning, gav den modsatte del af bogen den bedste støtte for den skrivende hånd. Det fremgår da også af det nederste blad, at den bare hånd og skindærmets håndledsstykke har afsat utallige snavsetfede mærker, mere eller mindre udtværede.

Der er, især på det højre eller øverste beskrevne blad mange mærker af snavs fra hånd eller fingre, tydeligt opstået under skrivningen. De har overvejende retning frem eller tilbage på tværs, eller på skrå af skriveretningen, svage og udtværede. Endelig er der sorte mærker efter hånden, udtværede i skriveretningen umiddelbart foran underskriften. Under denne er der nogle skrå »skyggtige« skygger, der antagelig er afsmitning af håndryggen under nedskrivningen af de øverste linjer. Kraftige mærker ses der, hvor den skrivende har taget godt fat med venstre tommelfinger for at holde bogen på plads.

Ældre fotografi i originalstørrelse af JØRGEN BRØNLUNDS dagbog, opslået på den sekundære paginerings side 122, øverst, og side 121, nederst. Hver side måler 16×11 cm. – Det kgl. Bibl. håndskrifts-afdelingen, Ny kgl. Saml. 565, 8°.

Teksten side 122 ser således ud, opdelt i de nedenfor omtalte afsnit.

- I Linje 1: *Omkom 79 Fjorden efter forsøg hjemrejse*
 - 2: *over Indlandsisen, i November Maaned*
- II – 3: *Jeg kommer hertil i aftagende Maa-*
 - 4: *neskin, og kunde ikke videre af forfros-*
 - 5: *ninger i Fodderne, og af mørket.*
- III – 6: *Aarsagen*)* ^D*Andres Lig findes midt i Fjorden*
 - 7: *foran Bræ. (omtrent 2 1/2 Mil)*
- IV – 8: *(R-jst) Hagen døde 15 November og Mylius*
 - 9: *omtrent 10 dage efter.*

Jørgen Brønlund

*) *Aarsagen* er udstreget og det over *a* i *andres* skrevne *D* er angivet.

[illegible]

Den her nævnte tilsmudsning synes imidlertid at være sket oven på den forudgående. Begge sider er næsten blanke af en indgnidning med noget fedtstof, måske petroleum. Det kan kun konstateres ved en kemisk analyse, der ikke kan foretages. En halvtom flaske petroleum lå ved siden af Jørgen Brønlund, da J. P. Koch fandt ham i 1908. Han havde brugt petroleum i kogeapparatet, der også befandt sig ved hans side. Brønlund har sikkert haft vanskeligt ved at hælde den optøede petroleum på apparatet. Under denne proces har han sikkert spildt en del også på hænder og vanter.

Bogen bærer præg af at være bøjet helt tilbage, forperm mod bagperm, og en klemmende bevægelse langs den indre ryg og begge sider har fordelt den fedtede halvt stivnede petroleum hen over siderne. Petroleumsresterne har under gnidningen halvvejs opløst den tynde tryksværte i kvadreringen, og efterhånden gjort siderne helt blanke ved fedtmætningen af dem. Dette må være sket, før han gav sig til at skrive. Rester af kvadreringen kan nemlig skimtes mellem de skrevne ord, som ikke er udtværede.

Der sidder parvis seks hæfteklammer tilbage i ryggens kannevas. De er kun lidt rustne, hvilket tyder på, at de har været indfedtede f.eks. med petroleum. Der kan ved nogle af disse hæfteklammer ses små rester af papir. Der er med andre ord taget to ark ud her, velsagtens hver på otte blade. Andre steder i dagbogen er der revet blade ud. Siriuspatruljens folk fandt i 1969 en tom spritflaske ved Brønlunds lig. Det er muligt, at den

hørte til der. Ved sin meget overfladiske undersøgelse i 1908 mente J. P. Koch, at der ikke havde været sprit i depotet. Forklaringen kan være, at spritten ikke har slået til, eller flasken er tabt. Under alle omstændigheder måtte der bruges meget papir til forvarmning af kogeapparatet for at få petroleummen og apparatet optøet, så vægen kunne suge. Papiret, som var revet ud af dagbogen, har sikkert været brugt hertil.

Siderne over for hinanden efter udrivningen er, i modsætning til dagbogens øvrige sider, grålige og som sagt mere eller mindre blanke. Papiret føles »hårdere« end bogens andre blade.

Ved ryggen af den »øverste« side ses en mærkelig afskuring af en papirflis. Der er ikke hul gennem bladet; men det er, som om kun det halve af papirets tykkelse er »skuret« af. Kanten på flisen er flosset og uregelmæssig; men flisen hænger sammen med ryggen af bladet, og den er desuden krøllet sammen ved den åbne kant. Papirmassen nedenunder den er ikke snavset til. Det er derimod selve flisens overside, omend ikke meget. Dette kan indicere, at afgnidningen er sket efter, at bogen var lagt til side et stykke tid efter, at Brønlund havde afsluttet skrivningen.

Der er et svagt mærke og et par små indtørrede dråber tværs over flisens overside, og på det modsatte blad er der en større plet af samme brunlige farve som disse dråbepletter og nogle fine dråberækker over et fingermærke til venstre på det beskrevne blad. Der kan muligvis være tale om spor efter et mindre dyr, der enten har trådt på bogen og gledet, eller forsøgt på at trække den til sig. Det

har måske lugtet til bogen, hvorved de fine dråber er afsat på fingermærket. Måske har dyret tisset et par strint på det andet blad, den større plet, i afsky over den petroleumssduft, der selv længere tid efter ville være mærkbar for et dyr. Men lad det være nok om denne observation.

Bogen kan være bøjet tilbage, da bladet skulle rives ud. Udrivningen må være sket med 2 blade ad gangen, siden hæfteklammerne endnu sidder i ryggens kannevas. Der skal gode kræfter til at rive et helt fire gange ombøjet ark ud på én gang, og de kræfter havde Brønlund nok ikke haft. Hæfteklammerne ville i øvrigt være revet med ud af kannevasen, men de sidder der som sagt tilbage på plads. Før udrivningen har bogen været holdt tilbagebøjet. Ved denne lejlighed og ved det sammenklemmende halv-faste greb om bogen kan tilfedtningen og »poleringen« af de to sider være sket.

Alt dette er sådan set biomstændigheder ved forsøget på genskabelsen af Brønlunds situation hine frysende kolde og mørke december dage. Skriften og selve tekstens udformning og indhold må være væsentligere i analysen.

Gennem den snavsede og fedtede overflade toner den blyantskrevne tekst frem. Det ser ud, som om at blyanten ikke har været særlig lang eller spids. Den har til tider drejet sig mellem fingrene på den skrivende, så der delvis blev skrevet med træet i stiftens rand. Blyanten har nok ikke været særlig spids, eller også har der været urenheder i grafitten. Den kan også være gledet på det klamme halvt fedtede papir.

Det er påstået, at skriften i dagbogs-

notatet var fast og sikker. En sådan karakteristik må bero på et for snævert sammenligningsgrundlag. Den nu foretagne analyse synes at vise det stik modsatte. Uensartetheden mellem de enkelte skrifttegn i notatet er straks iøjnefaldende. Snart er der skrevet med tryk på blyanten, snart det modsatte. Forskellen træder især tydeligt frem, hvor linjerne i de enkelte bogstaver skulle mødes – eller i højden af det samme bogstav.

Der er flere steder i bogstavskriften mærkbar usikkerhed, tiltagende hen mod slutningen. Dette kan muligvis være forårsaget af, at Brønlund lå godt indhyllt i den stive pels med meget lille bevægelsesfrihed snæver plads, for lidt lys og i en ubekvem skrivestilling.

Hele denne situation var vel også årsagen til, at han foretrak at skrive på tværs af bogens højde. Det er antagelig også af den grund, at underskriften er kommet til at stå så usædvanlig tæt under sidste linje og er blevet yderligere usikker. Den stærke tilsmudsning af siderne tyder – foruden processen med tilbagebøjning – på, at det har været vanskeligt at holde bogen på plads. Det modsatte blad er ubeskrevet, men som før sagt snavset til. Det kan vidne yderligere om stillingens ubekvemhed.

Hånden, der skrev, har til tider rystet ganske uberegnet, og skriften, navnlig i begyndelsen af et afsnit, er ganske usikker. Han kan have haft svært ved at »ramme« præcist. Bogen kan også indimellem være smuttet for ham.

Udvider man sammenligningen til at omfatte skriften i dagbogens andre notater, bliver det tydeligt, at Brønlunds

normale håndskrift var langt fastere og mere ensartet. Går man videre endnu til hans skrift i øvrigt og uden for dagbogen, fremtræder usikkerheden i dette sidste notat fra hans hånd endnu klarere. Det er en yderligt fysisk svækket person, der har skrevet, liggende i en ubekvem stilling, med få kræfter til at styre bogen og blyanten, hæmmet af den frosne pelsklædning. Det er velkendt, at renskindspelse og vanter af det skind kan fryse så stive, at de revner på kryds og tværs, især hvis de bliver våde, før de fryser. Brønlunds yderpels var af renskind! J. P. Koch veg da også tilbage for at åbne hans pels i 1908, og ingen har siden vovet det, så vidt mig bekendt.

Tilbage til analysen af selve skriften. Den har været så dybtgående og omfattende for at danne det bredest mulige grundlag for analysen af tekstens indhold. Den svækkelse, der i stigende grad gør sig gældende i det rent skriftmæssige, må afspejle en tilsvarende stigende udmattelse psykisk og intellektuelt.

En nærmere analyse af teksten, som den foreligger i originalen, viser efter min mening, at den falder i fire »afsnit«, det første på to linjer, det næste på tre og endelig de to sidste på hver to linjer, jævnfør teksten til illustrationen af dagbogsopslaget ovenfor. Disse afsnit svarer til lige så mange glimt af tankerækker, men med tydeligt mellemrum. Mellemrummet mellem de to første er dog væsentligt mindre end mellem det andet og tredje og mellem de to sidste. Det tyder på, at han har overvejet længere, inden han skrev det tredje afsnit, og igen før det fjerde.

Disse forskelligartede mellemrum virker, som om gengivelsen af, hvad han havde tænkt sig at meddele, har været lettere at fylde mellem det første og det andet afsnit. Det var vel også lettere at skrive her øverst.

De næste to linjer, begyndende med udstregningen af det første ord, kommer som efter en pause, hvor tankerne måske er løbet sur for ham. Endelig danner de to sidste linjer med tidsangivelserne for de to andres død en hastig afslutning, igen efter en pause.

Der er ingen datoangivelser i de to foregående afsnit, kun en omtrentlig »i November« i anden linje af første afsnit. (Der står iøvrigt »November«, hvilket sammen med andre »stavefejl« også vidner om træthed og besvær med at skrive). Med hensyn til datoerne var Brønlund en smule i vildrede, men mente alligevel at kunne angive 15. november som Høeg Hagens dødsdag, hvorimod Mylius' kun med omtrentlighed, beregnet ud fra den dato, han tilsyneladende havde en vis sikkerhed overfor.

Det er vel værd at lægge mærke til, at der netop i ordet »omtrent« i linje 9, ved det sidste »t«, er en tydelig rysten og usikkerhed at spore. Det efterfølgende »10« er meget trykstærkt og begynder på nogen større afstand fra det foregående end almindeligt. Var den skrivende ved at blive træt, eller har han blot flyttet hånden lidt til højre? –

Der kan vist ikke herske tvivl om, at Brønlund i de to første linjer af notatet beskæftiger sig med hele ekspeditionsholdet. Fra tredje linje melder han noget om sig selv og fører situationen frem fra omkring den 25. november til det øje-

blik, hvori han ligger og skriver – i meget korte træk. Samtidig beskriver han sin tilstand, ligeledes kort, og angiver tidspunktet, men er ikke umiddelbart klar over datoen. Dagbogsnotatets allerførste ord *omkom* kan alene ud fra dette ikke betyde *døde*! Før dette begrundes nærmere, må et par præmisser indskydes.

Hele notatet er som nævnt særlig bemærkelsesværdigt alene derved, at det er formet på dansk. Hvad der ovenfor er skrevet herom, kan der henvises til, dog med følgende supplement. Brønlund var ikke vant til at meddele sig skriftligt på dansk. Allerede i sin tid på seminariet i Godthåb var han dog en smule opøvet i at læse danske tekster og at oversætte *fra dansk til grønlandsk*. Det vil sige, at han havde en vis træning i at overveje ækvivalenterne for de danske udtryk i det grønlandske sprog, eller rettere gengive det danske på grønlandsk. Han havde sikkert været tvunget til at udtrykke sig mundligt på dansk hele året, der lå før hin decemberdag 1907. Men det var den omvendte sproglige proces af den, han havde nogen træning i. Da han var uvant med dansk skriftsprog og åbenbart nu ville meddele sig umiddelbart på dansk, måtte han møjsommeligt bruge denne modsatte fremgangsmåde. Han var så at sige tvunget til først at forme det, han ville meddele, på grønlandsk i tankerne og så finde det tilsvarende på dansk frem, i det omfang han nu magtede det. Hele notatet bærer umiskendeligt præg af denne tankevirksomhed, og den er sikkert blevet voldsomt hæmmet af den tilstand, hvori han befandt sig.

Denne situation og dens nærmeste

forudsætninger beskrev han knappest muligt i det afsnit, der begynder med *jeg*. Det handler ikke om nogen, der er død, lige så lidt som det første afsnit. Dette fortæller kun om den sidste del af færden efter den 19. oktober, da Brønlund meddelte i sit næstsidste notat, at de var kommet op på indlandsisen. Hans beretning er uden de detaljer, som han ikke orkede at sammenholde i sine tanker, og kun med besvær havde kunnet udtrykke på dansk.*

Det må herefter være udelukket, at *omkom* kan betyde *døde*. Er det derimod en gengivelse af et grønlandsk udtryk med de samme ordrette ækvivalenter, ligger dette snublende nær. Den grønlandske (vestgrønlandske) sammensætning *avarquppaa* dækker led for led i sammensætningen udsagnet *om kom*. Det sammensatte udtryk kan på almindelig

* Følgende forsøgsvis «tilbageoversættelse» til en slags vestgrønlandsk af dagbogsnotatets fem første linjer er ment som en illustration af rækkefølgen i de tanker, der trænger sig på i Brønlunds sind, og vise de ord, han måske har »tænkt i«. Det er voveligt at gøre det, og det må stå for, hvad det er værd.

79 Fjorden *avaqqullugo*, *sermersuakkeut* *angerlanut* *ooqattaaraluareerlugo*, *qaammammi* *novemberime* *maanga* *pivunga* *qaammat* *nungujartortillugu* *saperngullungalu* *isik-kakkeut* *qerrunneqarnermit* *taarmillu*.

De to første udsagn er upersonlige, og kan godt have et *vi* som underforstået subjekt. Der er utvivlsomt i den dansksprogede form underforstået et subjekt foran *omkom*. Selvom det muligvis dækker et *vi*, kan de to upersonlige verbalendelser på grønlandsk godt være knyttet formelt til hovedverbet *maangapivunga*, som ved sin her understregede endelse rummer subjektet *jeg*. Der åbnes herved en mulighed for en tættere sammenhæng mellem de fem første linjer rent formelt, hvad nedskrivningen på dansk også antyder.

dansk gengives med *kom uden om (det)*, *gik foran (det)* eller *passerede (det) på ydersiden (siden mod havet)*. Både *(uden) om, foran og ydersiden* ligger i begyndelsen af det grønlandske udtryk, idet *avat* betyder *yderside*. Ved sammensætning med tilhængen *-raquppaa*, der betyder *kom (ad)*, *passerede*, er der opstået et idiomatisk ord, idet *t* i *avat* er forsvundet, og sammensætningen er blevet til *avarquppaa*, ordret gengivet på dansk og i den grønlandske rækkefølge: *om kom*.

Det har været foreslået (af Eske Brun i tidsskriftet GRØNLAND 1969, s. 128), at *Omkom* skulle dække over *kom om (til)*. Denne fortolkning indebærer efter min mening en mere kompliceret tankegang. Det vil være vanskeligere at finde en ækvivalent på grønlandsk for det. Det har også været foreslået, at der skulle læses *ankom* i stedet for *omkom*. Der er en vis lighed i skriften mellem dette første, med usikkerhed skrevne bogstav og så Brønlunds normale små a'er. Men han begynder altid et punktum med store bogstaver, jævnfør det overstregede *Aarsag*, og hans store A i netop det ord er ganske forskelligt fra hans lille a. Men ser man bort fra det, så er der alligevel for stor forskel mellem det antagne første, alt for fortegnede lille-a og hans øvrige lille-a'er. Så den teori må forlades.

Der berettes i de to første linjer summarisk, at de tre mænd efter 19. oktober stædigt havde forfulgt deres sydøst liggende mål. De var nået til 79 Fjorden. Efter den nye fortolkning af *omkom* passerede de den ved munden *foran Bræ*, og de nåede omtrent midtvejs inden den 15. november. Hvor de var kommet ned

fra indlandsisen, og altså fra hvilken kant de nåede frem til 79 Fjordens munding, fortælles der intet om. De kan være kommet inde fra 79 Fjorden, eller de kan være kommet ned norden derfor. Vi ved intet derom, og vi vil vel aldrig nogensinde få nogen viden derom. Højest sandsynlig havde de alle på grund af udmattelsen mistet deres orienteringsevne. Alle holdets afstandsbedømmelser er hele tiden omtrentlige. Det ved man på forhånd. Hvor kunne de være andet?

I notatet springer Brønlund så pludselig til at tale om sig selv (fra linje 3). Det bliver en kort, sammentrængt, men ikke desto mindre meget sigende beretning. De sidste 5-6 dage af november har været som et helvede at gennemleve. Han nåede holdets »foreløbige« mål, som skulle blive endemålet for hele holdet. Han var ude af stand til at bevæge sig videre, udmattet – til døden, men uden at nævne den. Alt det mellemliggende kunne han ikke få udtrykt.

Han overvejede det og begyndte tredje afsnit (fra linje 6) med *Aarsagen andres Lig --*, og fuldførte tilsyneladende notatets to linjer. Tankerne er dog løbet fra hånden, hurtigere, end han evnede at gengive dem på dansk. Der mangler adskilligt i beretningens logiske fremadskriden.

Det forekommer mig, at der nu er i hvert fald to muligheder. Den ene er, at Brønlund læste disse to linjer igennem, opdagede manglerne, overstregede *Aarsagen* og begyndte på et indskud over *andres* med et tydeligt D, dog skrevet meget småt. Det er som om han ville fortsætte med noget mellem linjerne, en bedre indledning f. eks. Det er dog om-

sonst at ville gisne om, hvad der havde stået. Måske opgav han at klemme retelsen eller en meddelelse ind mellem de to linjer. Han rystede for meget på hånden til at kunne skrive så småt, som det ville kræve.

Den anden mulighed kræver nogle forudgående iagttagelser. Brønlund har måske fortsat sin første tankerække til afslutningen i linje 7 med ordet *Bræ*, men tilsyneladende uden at sætte punktum. Der kan dog anes en prikagtig fortykkelse i den efterfølgende parentes. Det ser ud, som om der er sat et punktum lige ud for slutstregen i *æ*.

Skriftbilledet af *Bræ* kan have en vis interesse. *B* er skrevet med ustabil føring af blyanten, snart med stærk tryk, snart med svagt. Dernæst er *r* temmelig løst formet, ligesom svævende hen imod det ligeledes blegt skrevne *æ*. Dette sidste bogstav har fået form, hvor *e*-sløjfen er blevet for stor i forhold til *a*-buen. Alt dette tyder på, at hånden er blevet træet, måske af den ubekvemme stilling.

Linje 8 begynder tilsyneladende et stykke inde på linjen med navnet *Hagen* -. Foran det er der et mærkeligt kradseri, der tilsyneladende er tværet ud. På et sort/hvidt fotografisk aftryk kan enkeltheder kontrastere stærkere end på originalen. Jeg mener på kopien at kunne skimte enkelte noget kantet skrevne bogstaver, *R*, *j*, *s* og et halvt liggende *t*, der vel tilsammen skulle svare til *Rejst* -. Hvad fortsættelsen så skulle være, får stå hen.

Skrivningen afbrydes af en eller anden grund. Er den forholdsvis lille bog smuttet for ham? – De utydelige skæve

skrifttegn under fingerpletten kunne tyde derpå, ligesom kraftige snavsede fingermærker over de første ord i linje 3 og 4. Papillarlinjerne kan tydelig ses i lup.

Man har villet insinuere, at disse fingeraftryk skulle være J. P. Kochs. Der er efter min opfattelse ingen påviselig grund til dette. Det mest nærliggende må være, at de stammer fra Brønlunds fingre, fremkommet da han greb fat i den lille bog for at få den på plads. Aftrykkene befinder sig også øverst på siden, hvor det lå nærmest at gribe til, når bogen var gledet ned. Fingeraftrykkene synes at være sat over det skrevne, og derfor være anbragt der i hvert fald noget ind i skriveprocessen.

Det kan tænkes, at Brønlund herefter har villet fortsætte med den begyndte meddelelse *Rejst* -?-.; men fortsættelsen var gledet bort fra hans tanker. Han satte så en finger på det allerede skrevne og »viskede« det ud, så godt han kunne. Hvor ofte har jeg ikke set vestgrønlandske skolebørn »viske ud« med en fedtet snavs finger, når »blyanten havde skrevet noget forkert«! – Brønlund faldt nu sandsynligvis tilbage til sin barndoms »slettemiddel«, han havde jo ingen anden metode til at »viske ud«.

Der ses for øvrigt en kæde af indtørrede bitte små dråber. De fremtræder i en bue over den øverste rand af den udviskede fingerplet, tværs over den, tydeligvis oven på fingerpletten. Det kan se ud som dråber fra skindhår eller små vandperler fra ånde, der fortættes på det fedtede sted. Disse indtørrede dråbespor er omtalt ovenfor i forbindelse med den afskurede flis af bladet. Der blev

disse særlige pletter fortolket som spor, nok efter et lille dyrs ånde, pels og poter. J. P. Koch bemærkede i 1908 ikke spor efter større dyr til og fra stedet, hvor Brønlund lå. Der skal dog ikke her gisnes mere om det, som vel ikke kan tillægges nogen betydning.

Udviskningen eller udtværingen bevirkede, at Brønlund måtte begynde adskilligt længere inde på linjen med noget, der måske mindede om det, han først ville have skrevet. Han begyndte det sidste afsnit med forholdsvis fast hånd. Inden han blev færdig med navnet *Hagen*, begyndte en svækkelse, der giver sig tydeligt udtryk i skriften. Det er, som om han tog sig sammen ved *10 dage efter* (bemærk *dage* med lille begyndelsesbogstav). Det begynder fast, men flyder hurtigt ud. Dette kan dog også fortolkes som ovenfor (side 38, spalte 2), at hånden er blevet flyttet mod højre.

Alt dette må forudsættes, før den anden mulighed for rettelsens fremkomst i linje 6 kan vises. – Efter at have afsluttet den niende linje, kan Brønlund muligvis have læst det hele igennem. Han er standset op ved den, også for ham manglende meningssammenhæng mellem *Aarsagen* og de efterfølgende ord. Han streger da det første ord, der forvolder miséren, først med en svag, usikker streg, derefter med en meget kraftigere, dog stadig rystet. Han kan så være begyndt med det lille *D* over *andres* men standser på grund af pladsmangel, eller fordi han var træt af at tænke.

Den parentes, der følger efter *Bræ* i linje 7, handler om afstanden til de andres lig. Den ser ud som en tilføjelse, dels fordi det første parentestegn synes

at dække over et punktum efter *Bræ*, dels fordi både dette skilletegn, ligesom ordet *omtrent*, begynder noget under linjen og ikke i flugt med ordene *foran Bræ*. Desuden er 2-tallet i parentesen meget rystet i linjeføringen. I det hele taget minder skriften i parentesen meget om den i linje 8 og 9. Svage kriterier er disse vel, men dog stærke nok til, at parentesen kan betragtes som en tilføjelse. Hvad denne afstandsangivelse så indebærer, er et helt andet spørgsmål. Sandsynligvis tænker Brønlund på 2 1/2 danske landmil, hvilket svarer til omtrent 17 km. I lige linje nordpå fra depotet på Lamberts Land fører 17 km ud til knap midten af fjorden, hvis munding de – efter min fortolkning af *Omkom* – var ved at passere. Her skulle ligene af Hagen og Mylius være efterladt, *foran Bræ*. Koch kunne i 1908 ikke konstatere, hvor bræranden var, og det kan man så vidt vides ej heller i dag – efter kortene at dømme. Under alle omstændigheder kan denne brærand ikke placeres ad de samme linjer som i 1907/08. Afstandsangivelsen er – som ekspeditionsholdets øvrige – her så omtrentlige, at det er tvivlsomt, om den kan tillægges nogen egentlig værdi.

Af dagbogsnotatet er der nu kun tilbage at analysere underskriften. Det er allerede nævnt, at den kommer usædvanligt tæt på den sidste linje af teksten. Det kan være sket, fordi den hele skrivestilling var ubekvem. Hånden har været svær at styre for ham. Ens eget navn plejer ellers som underskrift at ligge nogenlunde fast »indbygget« i hånden – også hos en Jørgen Brønlund.

I underskriften er bøjlen under skrive-

linjen i *J* trukket eller gledet længere op over linjen, end den skulle. Derved har det efterfølgende lille *ó* fået en forvreden form. Han når dog i selve udformningen af bogstavet *ó* ned til normal bogstavhøjde og kan endda videre holde linjen så nogenlunde. Allerede ved *g* i fornavnet smutter det for ham, idet *g*-bøjlen næsten forsvinder, hvad den ellers ikke gør hos ham. *B* i efternavnet er meget usikkert, sammenlignet med *B* i *Bræ*. Resten af efternavnet flyder let rystet ud. De sidste to bogstaver *nd* er næsten blevet til én eneste hieroglyf. Der er ikke noget »henkastet« over underskriften ellers, så det sluttelig ganske udflydende kan ikke skyldes »underskrift-flothed«. Det har snarere været sådan, at hånden ikke har haft nok støtte. Underskriften går helt ud til bladets højre kant.

Gennem denne analyse skulle et helhedsbillede af Jørgen Brønlunds situation fremstå på grundlag af den eneste skriftlige kilde, som findes dertil. Man har selvfølgelig kunnet tegne et billede ad fantasiens vej. På et løst grundlag og ved at fortolke forkert er der kommet skævheder ind i dette billede. Analysen har formentlig tjent til en korrektion.

Uden igen at gå i enkeltheder »dokumenterer« analysen billedet af én til det yderste udmattet person, udtæret og med dødbringende forfrysninger. Han opbød sine sidste fysiske, psykiske og intellektuelle ressourcer for at meddele sig. Eller snarere sine næstsiste kræfter; for han skulle jo også lægge dagbogen opslået og på et let synligt sted, men dog beskyttet så nogenlunde. Han skulle så lægge sig til rette og forberede sig på sin død. Han forventede ikke mere af livet.

Hvad vil man forlange, at denne svækkede person skulle have præsteret yderligere – også i de forudgående 5-6 døgn? – Har han ikke udelukkende haft den ene tanke, at nå frem til depotet på Lamberts Land? – Alene det må have kostet umenneskelige kræfter og lidelser. Han følte givetvis forpligtelsen til, som holdets eneste endnu overlevende, at meddele til de andre i ekspeditionen – og til verden – hvad der var sket med dem alle.

Hvad vil man kunne forlange af disse tre mænd, mere eller mindre udtrættede, med forfrysninger i ansigt, hænder og fødder og med udslidt beklædning, da de mere og mere fortvivlede, efterhånden stavrende stred sig vejen frem til 79 Fjorden? De kan kun have haft én tanke, at nå denne fjord så hurtigt som muligt. De kan hverken have haft tid eller kræfter, endsige muligheder for at meddele sig.

Der er intet så frustrerende som at stille spørgsmålet, hvad der ville være sket, hvis ikke det, der skete, var sket eller var sket anderledes. I dette tilfælde kan det dog have nogen kontrastvirkning. Hvis Brønlund havde skrevet sit sidste dagbogsnotat på grønlandsk, havde han kunnet spare på sine intellektuelle ressourcer. Måske kunne han så have fortalt mere detaljeret, om han overhovedet havde haft kræfter til at skrive mere. Men han valgte at skrive på dansk.

Dette giver et blik ind i Brønlunds karakter. Lige til det sidste viste han hensyn til sine ekspeditionskammerater, og det med en sædvanlig grønlandsk takt. Der skulle ikke være mere besvær

for dem med at læse hans meddelelse straks – om de da fandt den.

Det vides, at Jørgen Brønlund ikke brød sig ret meget om Mylius Erichsen. Det var der vist i det hele taget kun få på hans to ekspeditioner, der gjorde. Man har for nylig villet blæse Brønlunds modvilje mod Mylius op til mere, end der kan findes belæg for. Intet herom vil kunne findes i hans dagbog, absolut ikke i det sidste notat. Mylius omtales kun få gange i dagbogen, Høeg Hagen lidt flere, begge kun som kammerater. Jørgen Brønlund fortæller kun om, hvad de foretog sig.

Det var ikke ret meget om hele færdens fra den 19. oktober indtil dagene midt i november og måneden ud, Brønlund kunne fortælle. Måske ville han det heller ikke. Som grønlander fortæller –

eller måske snarere *fortalte* – man desuden så lidt som muligt om det, der var gået forkert. Det var en næsten uafrystelig skam at have været med til det. En beretning herom kunne kun vise, at man ikke havde fungeret i sammenhængen godt nok og efter sine forpligtelser. Jørgen Brønlund var grønlander, og det synes man ved fortolkningen af hans dagbogsnotater ikke at have taget i betragtning.

Det, der er sket af galt, skal helst ikke nævnes mere. Ved gentagelsen får det nyt liv, og det er ikke til gavn for nogen. Man skal også være varsom med tavshedens vidnesbyrd. Lad derfor det, der kan dokumenteres og redeligt fortolkes, tale og sammen med tavsheden være det endelige.

Litteratur

Her kan kun gives et udpluk af den omfattende litteratur, der findes om dette emne både i dagblade og skjult i bøger om andre emner.

JØRGEN BRØNLUNDS dagbog 1907 findes i original i Det kgl. Bibls håndskriftssamlinger under betegnelsen Ny kgl. Saml. 565 8° i en kassette, hvori også *Chr. Rasmussens* oversættelse af teksten i en sort lærredslommebog ligger. En ny oversættelse og den originale grønlandske tekst er trykt i *Vagn Lundbyes* nedennævnte bog. En tredje oversættelse, foretaget af Danmark-Ekspeditionens folk, er trykt i MoG XLI, 1913, og i Publikationer om Østgrønland I, 1934. En sammenligning af de tre oversættelser er ikke foretaget. *Chr. Rasmussens* er trykt i nedennævnte bog af *Niels Fenger*.

Amdrup, G.: Report on the Danmark Expedition -- 1906-08, MoG XLI, 1913, p. 191 ff. *J. P. Kochs* report on the relief and search journey northwards, March 1908.

Publikationer om Østgrønland I, 1914.

Ejnar Mikkelsen: Farlig Tomandsfærd, 1955, p. 70-81.

J. G. Jennov: Hvad afgjorde Mylius', Hagens og Brønlunds Skæbne, T. G. 1969 nr. 4, p. 25 ff.

Eske Bruun: Brønlunds sidste Budskab, T. G. 1969 nr. 4, p. 128.

Niels Fenger: Solen kommer ikke mere op, 1970.

Vagn Lundbye: Omkom 79'fjorden, 1984.

Henrik G. Poulsen: Jørgen Brønlunds papirer, et essay. Tidsskr. Bogens Verden, 1984 nr. 7, p. 398-403.

Knud Michelsen: Tragedie eller skandale. Tidsskr. Bogens Verden, 1984 nr. 7, p. 404-406.

John Andersen: Nyt lys over ekspeditionen, der frøs ihjel. Dagbl. POLITIKEN 1984 dec. 29, 2. sektion side 1.

Eigil Knuth: Opgør om Grønland. Dagbl. POLITIKEN 1985, jan. 12, 2. sektion side 2 sp. 4-8, øverst på siden.